

Didactic Resources of Qaboosnameh in Ancient Greece Scholars Based on Intertextuality Theory of Gerard Genette

Ebrahim Danesh*

Assistant professor of Persian Language and Literature, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Faramarz Jalalat

Assistant professor of Persian Language and Literature, Ardabil Branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran.

Abstract

Studying literary and cultural interactions between nations is one of the scientific ways of examining the extent and the ways of their intertextual presence of linguistic, cultural, and intellectual elements in each other's literary texts. The intertextual study of ancient Greek and Iranian literary texts can show the extent and the ways of their literary, intellectual, and cultural exchange. One of the most important manifestations of cultural interactions between Iran and Greece is the manifestation of ancient Greek scholars' educational, moral, and social ideas in Qaboosnameh. This paper has analyzed intertextual interactions of Qaboosnameh based on the theory of Gerard Genette using a descriptive-comparative method and concluded that the multitude of ethical and social issues obtained from the ancient Greek scholars in Qaboosnameh illustrates the importance of ethics in the individual and social well-being of the ancient Greek and the attention of Iranian men of letters to this land as one of the important origins of world democracy. Onsorolma? Ali's prominent attention to Plato's wisdom stems from his utopian thinking in Qaboosnameh, influenced by the teachings of ancient Greece and the knowledge of various civilizations of mankind. The high frequency of implicit intertextuality especially literary translation and allusion is in accordance with the high literary quality of Qaboosnameh and the frequency of explicit intertextuality especially quotations and proverbs prove Onsorolma? Ali's honesty, high wisdom, strong memory, and explicit reference to scholars of Greece persuade the readers.

Keywords: Intertextuality, Wisdom, Gerard Genette, Qaboosnameh, Ancient Greece

* **Corresponding Author:** e.danesh@uma.ac.ir

How to Cite: Danesh, Ebrahim & Jalalat, Faramarz (2024). Didactic Resources of Qaboosnameh in Ancient Greece Scholars Based on Intertextuality Theory of Gerard Genette, *Hekmat va Falsafeh*, 20 (78), 7-44.

DIO: 10.22054/wph.2024.76481.2200

1. Introduction

The cultural, linguistic, and scientific exchange has been current as long as human history, and the two civilizations of Iran and Greece have been in linguistic, literary, and cultural interaction. This exchange led to a rich language, expanded intellect, and authors' ability to explain various concepts and intentions. The foundation of the Seleucid government and Greek cities in Iran resulted in extending the Greek language and culture there. In the era of the Parthian and Sasanian Empire scholars, authors, and wise men of these two civilizations got familiar with the teachings of each other. In the Islamic period, Iranian authors and intellectuals absorbed various knowledge of Greeks in Islamic-Iranian culture and thought. The mixture of Iranian civilization and culture with Greek wisdom had such an influence on the scientific, cultural, and literary texts that ignoring it leads to ignoring a big part of the factors of its progress.

2. Literature review

The author of the article “Qaboosnameh” claimed that Onsorolma? Ali has used the wisdom of Greek famous intellectuals in the chapters of his book.

The author of “Transferring of Greek Philosophy into Islamic World & the influence of Plato & Aristotle in Farabi’s Practical Wisdom” has explained that Iranian great dynasties had a remarkable role in persuading the translators of Greek works.

The authors of “Coexistence of Lyric and Didactic Literature in the Mirror of Intertextual Analysis of Nizami’s Works and Qaboosnameh” have regarded Qaboosnameh and Nizami’s Works central texts in the cultural, literary, and civilizational exchange of Iran.

3. Methodology

This article has studied formal and thematic elements of Qaboosnameh and the teachings of ancient Greek intellectuals and its role on the literary merits of Qaboosnameh in a descriptive-comparative way based on Gerard Genette’s Theory.

4. Discussion

Persian Didactic Literature provided valuable works for Persian speakers to get the wisdom of ancient Greece. Qaboosnameh is one of the remarkable didactic works of Persian literature. Referring to intertextual evidence of the application of thoughts of the intellectuals of ancient Greece has led to its attraction in the culture and civilization of Iran. Onsorolma? Ali uses proverbs and wisdom all over his books. He believes that wisdom grows the intellect. So it should be offered in the best way and in the best textual and situational context. The high frequency of Greek wisdom in Qaboosnameh makes it valuable for

intertextual study to recognize the amount of reflection of ancient Greek wisdom in it. Literature shares words, images, and thoughts of several individuals and groups in various areas. Common readings of literary texts lead to interactions that are beyond national, historical, linguistic, and cultural limits. Therefore intertextuality has existed throughout history. It is and it will be in the future. Roland Barthes regards intertextuality as the base of the textuality of a work and considers the work as a tie in a network. The process of borrowing words, quotations, allusions, etc. shows intertextual relations properly. As Gerard Genette said intertextuality is a direct or indirect presence of the elements of a text in the other text. In explicit intertextuality, a text recalls another text clearly. That is the author distinguishes the elements of the former text literally and sometimes with quotation marks, etc. In implicit intertextuality, the reader discovers the relations between texts based on his intertextual knowledge and the signs included in the text, in hidden intertextuality the elements of the former text come in the present text literally or unclearly.

5. Conclusion

Several intertextual pieces of evidence indicate that Onsorolma? Ali has achieved educational wisdom from ancient Greek intellectuals and used it in his work to attract the audience with his great art of writing and persuade them to accept it. A high number of teachings that begin with the address "Oh son" and Onsorolma? Ali's intimate statements refer to the paternal relation of teacher and student in the Greek and Iranian cultures. Common intellectual topics and contents reflected in Qaboosnameh show that human different civilizations share their treasure of wisdom in a cultural interaction. The high frequency of moral, social, and ideological teachings of Socrates, Plato, Aristotle, and Luqman means that Onsorolma? Ali was familiar with the main sources of Greek wisdom and used it in the literary and didactic structure of his book proficiently. Onsorolma? Ali has used Aristotle and Alexander's teachings mainly in political, military, and royal topics. The high amount of implicit intertextuality (artistic translation) shows the high proficiency of Onsorolma? Ali in the art of writing. One of the reasons for the use of educational wisdom of Greek intellectuals is his persistence to base his moral teachings on the severe foundations of Iranian, Islamic, and Greek intellects.

آبشخورهای تعلیمی قابوس نامه در آراء حکمای یونان باستان بر اساس نظریه بینامتنیت ژرار ژنت

استادیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

استادیار زبان و ادبیات فارسی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

ابراهیم دانش*

فرامرزی جلال

چکیده

یکی از راه‌های علمی بررسی تعاملات ادبی و فرهنگی ملل، بررسی میزان و نحوه حضور بینامتنی عناصر زبانی، فرهنگی و اندیشگانی آن‌ها در متون ادبی یکدیگر است. مطالعه بینامتنی متون ادبی ایران و یونان باستان می‌تواند میزان و نحوه دادوستد ادبی، فکری و فرهنگی آن‌ها را به خوبی نشان دهد. از مهم‌ترین جلوه‌های مراودات فرهنگی ایران و یونان، تجلی آراء تربیتی، اخلاقی و اجتماعی حکمای یونان باستان در قابوس نامه است. این مقاله به روش توصیفی-تطبیقی تعاملات بینامتنی قابوس نامه را با استناد به شواهد متعدد و متنوع، بر اساس نظریه ژرار ژنت تحلیل کرده، به این نتایج دست یافته است که کثرت موضوعات اخلاقی و اجتماعی مأخوذ از حکمای یونان باستان در قابوس نامه، گویای اهمیت اخلاق در سعادت فردی و اجتماعی حکمای یونان باستان و توجه ادبای ایران به این سرزمین به عنوان یکی از خاستگاه‌های مهم دموکراسی جهان است. توجه بارز عنصرالمعالی به حکمت افلاطون ناشی از تفکر آرمان‌شهری وی در تألیف قابوس نامه تحت تأثیر آموزه‌های یونان باستان و معارف تمدن‌های گوناگون بشر است. بسامد بالای بینامتنیت ضمنی، به ویژه ترجمه هنری و تلمیح، متناسب با حیثیت ادبی والای قابوس نامه و فراوانی بینامتنیت صریح، به ویژه نقل قول و ارسال‌المثل، نشان امانت‌داری، اندوخته فراوان حکمی و حافظه قوی عنصرالمعالی و استاد آشکار وی به حکمای یونان برای اقناع و ترغیب مخاطب است.

واژه‌های کلیدی: بینامتنیت، حکمت، ژرار ژنت، قابوس نامه، یونان باستان.

مقدمه

تبادل فرهنگی، زبانی و علمی بین ملل، عمری به درازای تاریخ بشر دارد. وجود قوه نطق که وجه ممیز انسان از سایر موجودات است، پایه و اساس این تبادل است. باوجوداین، نمی‌توان نقش تعاملات و تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در ارتباطات اقوام و ملل گوناگون نادیده گرفت. تمدن ایران و یونان همواره در حال اثرگذاری و اثرپذیری همه‌جانبه از یکدیگر و مهم‌ترین رسانه‌های این تعامل، فرآورده‌های زبانی، ادبی و فرهنگی بوده است. این تعامل و آمیختگی موجب غنای زبان، برومندی کلام، و سعت فکر و توانایی گویندگان و نویسندگان در ادای مقاصد و اغراض گوناگون شده است (ر.ک. بهار، ۱۳۷۵: ۱/۲۵۲).

پیشینه پژوهش

در مورد آبخشورهای حکمی قابوس‌نامه در یونان باستان پژوهشی انجام نشده است. اما اهم آثار مرتبط با این موضوع از این قرارند:

نویسنده کتاب «تاریخ ادبیات در ایران» معتقد است که: آشنایی مسلمانان با آثار حکمایی چون ارسطو موجب رشد تحقیقات زبانی و ترقی علوم ادبی شد (ر.ک. صفا، ۱۳۸۵: ۱/۱۲۱).

مؤلف مقاله «قابوس‌نامه»، بر آن است که عنصرالمعالی در فصول کتاب از سخنان حکمای معروف یونان استفاده کرده است (ر.ک. بدوی مصری ۱۳۷۷: ۱۱۳ و ۱۱۴).

نویسنده مقاله «آموزه‌های اخلاقی-تعلیمی خردنامه‌های فیلسوفان یونان در اقبال‌نامه نظامی» معتقد است نظامی حکمت یونانی را با مبانی تفکر اسلامی تلفیق کرده است (ر.ک. افضل، ۱۳۹۲: ۷۸).

نگارنده مقاله «همگونی‌های فکری سعدی و حکیمان یونان در مقوله اخلاق» بر آن است که سعدی از طریق منابع عربی با افکار حکمای یونان آشنا شده است (ر.ک. تجلی اردکانی، ۱۳۹۳: ۱۲۱).

نویسنده مقاله «طرح مسائل مربوط به انتقال فلسفه یونان به عالم اسلامی و تأثیر افلاطون و ارسطو در حکمت عملی فارابی» نقش خاندان‌های بزرگ ایرانی را در تشویق مترجمان آثار یونانی چشمگیر می‌داند (ر.ک. داوری، ۱۳۴۸: ۱۰۷).

نگارندگان مقاله «همزیستی ادب غنایی و تعلیمی در آینه تحلیل بینامتنی آثار نظامی و قابوس‌نامه بر اساس نظریه ژرار ژنت» قابوس‌نامه و آثار نظامی را متونی کانونی در دادوستد فرهنگی، ادبی و تمدنی ایران دانسته‌اند (ر.ک. جلال و دانش، ۱۴۰۲: ۱۵۱).

روش پژوهش

این مقاله به روش توصیفی-تطبیقی و بر اساس نظریه ژرار ژنت، بینامتنیت عناصر صوری و محتوایی قابوس‌نامه را با آموزه‌های حکمای یونان باستان تحلیل و از این طریق بخشی از تعاملات فکری، فرهنگی و ادبی دو تمدن دیرینه ایران و یونان باستان را ارائه کرده است.

هدف پژوهش

- بررسی نحوه دادوستد بینامتنی قابوس‌نامه و حکمت یونان باستان و جایگاه آن‌ها در فرم و محتوای قابوس‌نامه.

پرسش‌های پژوهش

- ارتباط بینامتنی قابوس‌نامه با آموزه‌های حکمای یونان باستان چگونه است؟
- در أخذ، ترویج و انتقال آموزه‌های یونان باستان در قابوس‌نامه، کدام موضوعات اهمیت بالایی دارند؟
- شگردهای ادبی و بینامتنی عنصرالمعالی در استفاده از حکمت یونان باستان کدامند؟

بحث و بررسی

پیشینه ارتباط فرهنگی و ادبی ایران و یونان به ادوار پیش از اسلام برمی‌گردد؛ غلبه اسکندر بر ایران و تأسیس دولت سلوکی، دگرگونی‌های بزرگی از قبیل رواج زبان و فرهنگ یونانی را در پی داشت (ر.ک. ابوالقاسمی، ۱۳۸۶: ۵۸). رواج این زبان و فرهنگ به علاوه ایجاد شهرهای یونانی، موجب نفوذ عناصر فکری، فرهنگی و ادبی یونان در فرهنگ کهنسال ایران شد (ر.ک. رپیکا و دیگران، ۱۳۸۱: ۴۹). در دوره اشکانیان نیز اندیشمندان ادبا و حکمای این دو قوم از افکار و تعالیم یکدیگر اطلاع یافتند (ر.ک. زرین کوب، ۱۳۸۰ الف: ۹). در دوره ساسانیان، رواج ترجمه علوم فلسفی و اجتماعی از زبان یونانی به پهلوی، موجب رشد دانش و فرهنگ ایران شد (ر.ک. رضازاده شفق، ۱۳۶۹: ۳۱ و ۳۲). انوشیروان

که به حکمت و فلسفه افلاطون و ارسطو علاقه داشت، هفت تن از فیلسوفان آکادمی آتن را که از دست ژوستینیان گریخته بودند (ر.ک. صفا، ۱۳۸۵: ۱۰۲/۱)، به گرمی پذیرا شد. وی با آنان از مسائل حکمت سخن می‌گفت و کتابی مشتمل بر سؤال و جواب آن‌ها به زبان لاتینی موجود است (ر.ک. رضازاده شفق، ۱۳۶۹: ۳۴). بدین ترتیب حکمای یونان باستان وام‌اندیشگانی خود را به ایران، طی چندین قرن به ایران باستانی و اسلامی پس دادند؛ در نتیجه ادب و حکمت باستانی و اسلامی ایران تا حدود زیادی متأثر از اندیشه افلاطون و دیگر حکمای یونان است (ر.ک. زرین کوب، ۱۳۸۰ ب: ۲۱۲ و ۲۱۳).

در دوره اسلامی به‌ویژه عصر شکوفایی نهضت ترجمه، ادبا و حکمای ایران با دانش‌های گوناگون یونانیان آشنا شدند و آن‌ها را در فرهنگ و اندیشه اسلامی-ایرانی هضم و جذب کردند (ر.ک. کلباسی اشتری، ۱۳۸۶: ۱۱). امتزاج فرهنگ و تمدن ایران با حکمت و فرهنگ یونان، بر متون دوران شکوفایی علمی، فرهنگی و ادبی ایران چنان تأثیری گذاشت که عدم توجه به این آمیختگی، به معنی نادیده گرفتن بخشی از عوامل تعالی و ترقی آن دوران است (ر.ک. صفا، ۱۳۸۵: ۲۸۵/۱-۲۸۶). ادب تعلیمی از عرصه‌های مهم فرهنگ و ادب فارسی است که حکمت‌های یونان باستان را اخذ کرد و با ترشیح آن با فرهنگ و تمدن ایران و اسلام، مجموعه فکری پرباری برای مخاطبان فارسی‌زبان فراهم آورد. قابوس‌نامه از آثار ارزشمند تعلیمی فارسی است که دستورنامه تعلیم و تربیت ایرانی به شمار می‌رود. یکی از راه‌های بررسی دلایل نفوذ و جاذبه اندرزهای عنصرالمعالی و تحلیل راز ماندگاری قابوس‌نامه در فرهنگ و تمدن ایران، مطالعه آراء حکمای یونان باستان است که به گواه شواهد بینامتنی این مقاله از مهم‌ترین سرچشمه‌های حکمی این کتاب به‌شمار می‌رود.

حکمت در فرهنگ و تمدن یونان و ایران

دیرینگی، ارزش و اهمیت حکمت در یونان و ایران از اقوال بزرگان این دو تمدن آشکار می‌شود. سقراط حکمت را درمان جان‌ها و حکیم را درمان‌گر آن‌ها می‌داند (ر.ک. الإشکوری، ۱۳۷۸: ۲۵۰). افلاطون می‌گوید: «بدان که از عطای خدا، جَلَّ جَلَّالُه، هیچ چیز بهتر از حکمت نبود» (نصیرالدین طوسی، ۱۳۸۷: ۳۴۳). ارسطو نیز گفته است: «حکمت اساس جمله فضائل ستوده است» (سجاسی، ۱۳۶۸: ۴۸۵). بقراط بر آن است که: آراء و

تدبیر حکما شهرها را حفظ می‌کند، نه برج‌ها و باروها (ر.ک. الشهر ستانی، ۱۴۲۶: ۲۹۲) و لقمان حکیم اعتقاد دارد که خداوند چنان که زمین را با باران حیات می‌بخشد، قلب‌ها را به نور حکمت زنده می‌گرداند (ر.ک. الزمخشری، ۱۴۱۰: ۱۱۶/۴). در میان بزرگان ایران هوشنگ، حکمت را بهترین هدیه خداوند برای بنده برشمرده است (ر.ک. ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۶). انوشیروان نیز نیاز دل‌ها را به حکمت، همانند نیاز تن‌ها به غذا دانسته است (ر.ک. الآبی، ۱۴۲۴: ۳۶/۷). بزرگمهر نیز بر آن است که حکمت‌ها گوهرهای سخن هستند که در صدف کتاب‌ها موجودند (ر.ک. الثعالبی، ۱۴۲۴: ۱۱۱). عنصرالمعالی نیز «با آوردن مثل‌های سایر و کلمات جامع و حکمیات بر زینت کتاب خویش افزوده» (بهار، ۱۳۷۵: ۱۲۰/۲)، در باب اهمیت حکمت گفته است: «اگر خواهی که خردمند باشی، حکمت آموز که خرد به حکمت توان یافت» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۶۳). همچنین وی معتقد است که حکمت را باید به بهترین نحو ممکن و در بافت متنی و موقعیتی مناسب به کار بُرد (ر.ک. همان: ۲۸، ۴۰ و ۴۷).

معنا و معناگرایی در ادب فارسی تا اوایل قرن پنجم بیشتر پیرامون مسائل اخلاقی، حکمی و تعلیمی می‌چرخید (ر.ک. محبتی ۱۳۸۸: ۱۲۱/۱-۱۲۲). از آن جایی که کتب حاوی امثال و حکم و مواعظ از قبیل قابوس‌نامه، نقش مهمی در فهم اقوال و تعالیم بزرگان حکمت و عرفان دارند، احاطه بر موارد مذکور بدون توجه به آن‌ها ممکن نیست (ر.ک. زرین کوب، ۱۳۸۱: ۱۳۰). بسامد بالای حضور عناصر حکمی یونان باستان در قابوس‌نامه که به‌انحاء مختلف باعث باروری ادبی و تعلیمی این کتاب شده است و بر جدایی آن افزوده است، زمینه‌ساز مطالعه بینامتنی این کتاب برای تشخیص میزان و نحوه‌ی وامداری آن به حکمت، فرهنگ و تمدن یونان باستان است.

بینامتنیت

ادبیات به منزله‌ی رسانه‌ای اجتماعی، واژه‌ها، ایماژها و اندیشه‌ها و آموزه‌های افراد و اقوام مختلف را در ادوار گوناگون به اشتراک می‌گذارد و پیشینه‌ای جذاب از تجربه‌ی جمعی بشر ارائه می‌کند. خوانش‌های مشترک از متون ادبی، باعث مراوده‌هایی فراتر از محدوده‌های ملی، تاریخی، زبانی و فرهنگی می‌شود که در جوامع انسانی کارکردهایی حیاتی دارند (ر.ک. کوش، ۱۳۹۶: ۱۸) با این اوصاف بینامتنیت از دیرباز وجود داشته است و کریستوا

مبدع این روابط نیست؛ بلکه وی نخستین کسی است که به این مهم به عنوان عاملی در تعیین و تفسیر متون اشاره کرده است و منظور از متن بافتی از دال‌هاست که اثر ادبی را می‌سازند (ر.ک. بارت، ۱۳۹۶: ۲۳).

بینامتنیت شرط متن بودگی یک اثر

رولان بارت بینامتنیت را شرط متن بودن یک اثر می‌داند. وی به متن همچون گرهی در یک شبکه می‌نگریست (حسینی، ۱۳۹۵: ۱۰۰). از نظر درِ سلر و سرل نیز بینامتنیت یکی از شرایط لازم برای متن بودن یعنی معنا پذیری یک متن در سایه پیوند با خود یا دیگر متون است (ر.ک: ساسانی، ۱۳۸۳: ۱۷۸).

متن مکالمه‌ای مستمر با متونی غیر از خود، اعم از ادبی و غیرادبی یا معاصر و غیر معاصر دارد (ر.ک. مکاریک، ۱۳۹۳: ۷۲) و ام‌گیری از فرایندهای مهمی است که رابطه بینامتنی را به خوبی نشان می‌دهد و معمولاً به صورت و ام‌گیری مفردات و ترکیبات، نقل قول، تلمیح و ... یا بر مبنای الگویی ساختاری یا ترکیبی از همه این شیوه‌هاست (ر.ک. همان: ۷۳). بینامتنیت از نظر ژرار ژنت رابطه‌ای است بر اساس «حضور یک متن در متنی دیگر» (آلن ۱۳۹۷: ۱۴۴)؛ بنابراین حضور مستقیم یا غیرمستقیم عناصر یک متن در متنی دیگر می‌تواند نشانه وجود بینامتنیت میان آن‌ها باشد.

انواع بینامتنیت

الف) بینامتنیت صریح

در این رابطه، متن آشکارا از متن دیگر یاد می‌کند (ر.ک. ساسانی ۱۳۸۴: ۴۹)؛ یعنی مؤلف عناصر متن پیشین را عیناً نقل و گاهی با علائمی مانند گیومه و ... متمایز می‌سازد یا آن را به دلیل شهرت، بدون ارجاع می‌آورد. این نوع بینامتنیت شامل نقل قول، تضمین، استشهاد، اقتباس، درج، عقد، ارسال‌المثل و ... می‌شود.

ب) بینامتنیت ضمنی

در این نوع بینامتنیت، خواننده با تکیه بر نشانه‌ها، می‌تواند تعامل فکری و معنایی متون را کشف کند. این نوع بینامتنیت، انواعی چون اشارات، تلمیحات، کنایات، ترجمه هنری، حل و ... را در برمی‌گیرد.

ج) بینامتنیت پنهان

در این نوع بینامتنیت، عناصرِ متنِ پیشین، عیناً یا به صورت پنهان، در متنِ پسین حضور می‌یابد. ترجمهٔ عینی، درجِ مطلب بدون ارجاع و انواع سرقت ادبی از نمونه‌های آن به شمار می‌روند.

شرایط مطالعهٔ رابطهٔ بینامتنی

- وجود متن‌ها و تمرکز بر روی «متنیت» آن‌ها.
- وجود شواهدِ دالّ بر ارتباط بین متون.
- وجود رابطهٔ هم‌حضوری بین متون. (ر.ک. نامور مطلق ۱۳۹۵: ۳۳ و ۳۴)

مراحل مطالعهٔ رابطهٔ بینامتنی

- ارائهٔ دلایل تأثیرپذیری متن.
- شناسایی، جمع‌آوری و احصاء شواهدِ هم‌حضوری.
- دسته‌بندی و گونه‌شناسیِ عناصرِ هم‌حضور برای تعیین میزان و نوع هم‌حضوری.
- تحلیل موارد هم‌حضوری از دید فرم و محتوا.
- تعیین رابطهٔ کلان متون مورد بررسی (ر.ک. همان: ۳۵-۳۷)

شکل شماره ۱: انواع بینامتنیت

شواهد بینامتنی حضور حکمت یونان باستان در قابوس‌نامه

* «با پدر و مادر خویش چنان باش که از فرزندان خویش طمع‌داری که با تو باشند» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۵).

سقراط: «كُنْ مَعَ وَالِدَيْكَ كَمَا تُحِبُّ أَنْ يَكُونَ مَعَكَ بَنُوكَ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۰۱؛ الإشكوری، ۱۳۷۸: ۲۴۶).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن سقراط را ترجمه هنری کرده است).

* «گفته‌اند: مَثَلُ: الْأَدَبُ صُورَةُ الْعَقْلِ» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۶).

هرمس: «الْأَدَبُ صُورَةُ الْعَقْلِ» (الإشكوری، ۱۳۷۸: ۱۶۷؛ ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۲۰).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی سخن هرمس را به‌عنوان مَثَل در سخن خویش آورده است).

* «سخن ناپرسیده مگوی» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۸).

افلاطون: «إِذَا لَمْ تُسْأَلُوا، فَلَا تُجِيبُوا» (ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۲۷۵).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن افلاطون را ترجمه هنری کرده است).

* «چون باز پرسند، جز راست مگوی» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۸)

ذوقالیون: «إِذَا نَطَقْتَ فَاصْذُقْ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۳۱۶)

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن ذوقالیون را ترجمه هنری کرده است).

* گفته‌اند حکمت: «النُّصْحُ عِنْدَ الْمَلَأِ تَقْرِيعٌ» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۸ و ۲۹).

هرمس: «النُّصْحُ بَيْنَ الْمَلَأِ تَقْرِيعٌ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۲۰؛ الإشكوری، ۱۳۷۸: ۱۶۷).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی مَثَل هرمس را در سخن خویش آورده است).

* «به سخن خوب بُخَل نکنی. اگر طاقت بُود، به عطای مال هم بُخَل مکن، که مردم فریفته مال زودتر شود، ز آن که فریفته سخن» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۹).

دیوجانس: «أَطْلُبُ فِي حَيَاتِكَ هَذِهِ: الْعِلْمَ وَالْمَالَ، تَمْلِكُ بِهِمَا النَّاسُ لِأَنَّكَ بَيْنَ

الْخَاصَّةِ وَالْعَامَّةِ، فَأَلْخَاصَّةُ يُعَظِّمُكَ بِفَضْلِكَ وَالْعَامَّةُ يُعَظِّمُكَ لِمَا لَكَ» (ابو حیان التوحیدی، ۱۴۲۴: ۱۹۰)

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن عنصرالمعالی به حکمت دیوجانس تلمیح دارد).

* «از بهر نیک و بد، زود شاد و انده‌گین مباش» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۳۲).
افلاطون: «لَيْسَ الْحَكِيمُ التَّامُّ مَنْ فَرِحَ بِشَيْءٍ مِنْ لَذَاتِ الْعَالَمِ أَوْ جَزَعٍ مِنْ مَصَائِبِهِ وَ اغْتَمَّ بِهِ» (ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۱۷؛ ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۴۱).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن عنصرالمعالی به پند افلاطون تلمیح دارد).

* «زهر خوردن به گمان، نه از دانایی بُود» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۳۳).
بطلمیوس: «الْعَاقِلُ لَا يَشْرِبُ السَّمَّ اتِّكَالًا عَلَى مَا عِنْدَهُ مِنَ التَّرْيَاقِ» (الزمخشری، ۱۴۱۰: ۳۷/۴؛ الثعالبی، بی تا: ۴۷)

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن عنصرالمعالی به حکمت بطلمیوس تلمیح دارد).

* «سقراط گوید: هیچ گنجی بهتر از هنر نیست» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۳۳ و ۳۴).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی از سقراط نقل قول کرده است).

* «سقراط گوید: ... هیچ دشمنی بتر از خوی بد نیست» (همان).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی از سقراط نقل قول کرده است).

* «سقراط گوید: ... هیچ عزّی بزرگوارتر از دانش نیست» (همان).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی سخن سقراط را نقل کرده است).

* «سقراط گوید: ... هیچ پیرایه بهتر از شرم نیست» (همان).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (حکمت عنصرالمعالی منقول از سقراط است).

* «افلاطون گفت: مرا مصیبتی از این بتر چه بود که جاهلی مرا بستاید... که ستوده جاهلان، جاهلان باشند» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۳۷).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی از افلاطون نقل قول کرده است).

* «چنان مباش نرم، که از خوشی و نرمی بخورندت و نیز چنان درشت مباش که هرگز به دست نپساوندت» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۳۷).

لقمان: «يا بُنَيَّ لَا تَكُنْ حُلُوءًا فَتُبَلِّغَ وَ لَا مُرًّا فَتُلْفِظَ» (المکی، ۱۴۱۷: ۳۹۵/۲؛ الدمیری، ۱۴۲۴: ۱۴۹/۲؛ منسوب به دیمقراطیس (ر.ک. الشهرستانی، ۱۴۲۶: ۲۹۵).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن لقمان و دیمقراطیس را ترجمه هنری کرده است).

* «مردم باید که در آینه نگرند، اگر دیدارش خوب بود، که کردارش چو دیدارش بود، که از نیکویی زشتی نه زبید... پس اگر در آینه نگرند، روی خویش زشت بیند، هم باید که نیکی کند، که اگر زشتی کند، زشتی بر زشتی فزوده شود و بس ناخوش و زشت بود، دو زشتی به یک جا» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۳۸).

سقراط: «بُنَيَّ يَبْنِي لَكَ أَنْ كَانَ وَجْهَكَ حَسَنًا. إِنْ تَعْمَلْ عَمَلًا حَسَنًا، يَكُونُ فِي الْحُسْنِ مِثْلَ وَجْهِكَ وَإِنْ كَانَ قَبِيحًا أَلَا تَجْمَعُ إِلَى قُبْحِ وَجْهِكَ قُبْحَ فِعَالِكَ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۱۶).

افلاطون: «يَبْنِي لِلْمَرْءِ أَنْ يَنْظُرَ وَجْهَهُ فِي الْمِرَاةِ: فَإِنْ كَانَ حَسَنًا، اسْتَقْبَحَ أَنْ يُضِيفَ إِلَيْهِ فِعْلًا قَبِيحًا وَإِنْ كَانَ قَبِيحًا، اسْتَقْبَحَ أَنْ يَجْمَعَ بَيْنَ قَبِيحَيْنِ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۶۰؛ الإشكوري، ۱۳۷۸: ۲۶۴؛ الشهرستاني، ۱۴۲۶: ۲۹۹. این سخن به لقمان نیز منسوب است (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۲۷۹) نیز به دیوجانس منسوب است (ابوحيان التوحیدی، ۱۴۲۴: ۱۸۹).

سقراط: «يَبْنِي لِلْعَاقِلِ إِذَا أَصْبَحَ أَنْ يَنْظُرَ فِي الْمِرَاةِ، فَإِنْ كَانَ وَجْهَهُ حَسَنًا لَمْ يَشْنُهُ بِقُبْحٍ وَإِنْ كَانَ قَبِيحًا لَمْ يَجْمَعْ بَيْنَ قَبِيحَيْنِ» (الآبی، ۱۴۲۴: ۷/ ۲۵) به بطلمیوس نیز منسوب است (ر.ک. ابن نباتة المصري، ۱۴۱۹: ۲۱۶؛ الثعالبي، بی تا: ۴۷) در مورد نسبتش به جالینوس (ر.ک. الراغب الإصفهانی، ۱۴۱۶: ۲۷۷/۱؛ الثعالبي، ۱۴۲۴: ۱۱۹).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی این حکمت ارزشمند را از حکمای یونان باستان ترجمه هنری کرده است).

* «سقراط ... : اگر من نترسیدمی که بعد از من بزرگان اهل خرد بر من عیب کنند و گویند: سقراط همه دانش جهان را به یک بار دعوی کرد، مُطَلَق بگفتمی: که هیچ ندانم و عاجزم» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۳۹).

سقراط: «لَوْلَا أَنَّ فِي قَوْلِي «إِذْنِي لِأَعْلَمُ» إِخْبَاراً أَنِّي أَعْلَمُ، لَقُلْتُ: إِنِّي لَا أَعْلَمُ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۲۵) به افلاطون و بقراط نیز منسوب است (ر.ک. ابن قتیبه الدینوری، ۱۴۲۴: ۱۴۲/۲؛ ابو حیان التوحیدی، ۱۴۱۹: ۸۷/۹؛ ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۵۰ و ۱۶۷).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی سخن سقراط را نقل کرده است).

* «صاحب شریعت، ما صلی الله علیه و سلم، گفت: خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَاطُهَا» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۴۶).

این حکمت عیناً به سقراط منسوب است (ر.ک. ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۰۰).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی مثلی از پیامبر اسلام (ص) ذکر کرده است که به سقراط نیز منسوب است).

* «همیشه اندیشه را مقدم گفتار دار» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۴۷).
افلاطون: فَكَّرَ مِرَاراً، ثُمَّ تَكَلَّمَ» (ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۲۱۸؛ الإشکوری، ۱۳۷۸: ۲۷۰).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (عنصرالمعالی سخن افلاطون را بدون اشاره به نام وی ترجمه عینی کرده است).

* «گفته‌اند که: خاموشی دوم سلامت است» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۴۷).
سقراط: «مَنْ سَكَتَ سَلِيمٌ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۱۹).
«قال لقمان لابنه: ... مَنْ يَصْمُتْ يَسْلَمْ» (ابن عبدربه، ۱۹۸۹: ۱۱۲/۳؛ الإشکوری، ۱۳۷۸: ۲۰۵)
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی حکمت منسوب به سقراط و لقمان را ترجمه هنری کرده است).

* «هرچند پاک‌رُوش و پارسا باشی، خویشتن سِتای مباش» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۴۷).
«قِيلَ لِأَفَلَاتُونٍ: مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحْسُنُ أَنْ يُقَالَ وَ إِنَّ كَانَ حَقًّا. قَالَ: مَدْحُ
الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ» (الأبشيهي، ۱۴۲۱: ۴۶/۱) منسوب به ارسطو (ر.ک. ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۲۰۵)
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن افلاطون و ارسطو را ترجمه
هنری کرده است).

* انوشیروان: «چرا ایمن خسب کسی که با پادشاه آشنایی دارد؟» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۱).
بطمیوس: «هرچند که از پادشاه دور باشی، از بد او ایمن مباش» (ابوحفص اصفهانی، ۱۳۸۲: ۹۱).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن منقول از انوشیروان ترجمه هنری سخن
بطلمیوس است).

* انوشیروان: «داد از خویشتن بده تا از داور مستغنی باشی» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۲؛ نیز
ر.ک. همان: ۳۲ و ۱۵۶).
«وَصِيَّةُ أَفَلَاتُونٍ لِتَلْمِيذِهِ أَرَسْطُو طَالِيْسٍ: ... لِتَكُنَّ سَيْرَتُكَ مَعَ الصَّدِيقِ سَيْرَةً
لَا تَحْتَاجُ مَعَهَا إِلَى حَكِيمٍ» (ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۲۱۸ و ۲۱۹).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن منقول از انوشیروان ترجمه هنری حکمت
افلاطون است).

* انوشیروان: «اگر خواهی راز تو دشمن نداند، با دوست مگوی» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۲).
ارسطو: «مَا كَتَمْتَهُ مِنْ عَدُوِّكَ فَلَا تُظْهِرْ عَلَيْهِ صَدِيقَكَ» (الآبی، ۱۴۲۴: ۲۱/۷).
لقمان: «چیزی را که از دشمن خود پوشیده‌ای، بر دوست خود ظاهر مساز» (شهرزوری،
۱۳۸۴: ۳۲۸).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن منقول از انوشیروان ترجمه هنری حکمت
ارسطو و لقمان است).

* انوشیروان: «اگر خواهی که بی گنج توانگر باشی، بسند کار باش» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰:
۵۲) نیز «حکیمان گفته‌اند: خرسند باشید تا توانگر باشید» (همان: ۱۰۴).

ارسطو: «إِذَا طَلَبْتَ الْغِنَى فَاطْلُبْهُ بِالْقَنَاعَةِ» (ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۲۲۱؛ ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۸۸).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (حکمت ارسطو بدون ذکر نام وی ترجمه عینی و به انوشیروان منسوب شده است).

* انوشیروان: «از گر سنگی بمردن به از آن که به نان فرومایگان سیر شدن» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۲).

«بَلِينَسِ الْحَكِيمِ: فَوْتُ الْحَاجَةِ خَيْرٌ مِنْ طَلْبِهَا عَنْ غَيْرِ أَهْلِهَا» (عید زاکانی، ۱۳۸۳: ۲۹۹).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن یاد شده از انوشیروان به حکمت بلیناس تلمیح دارد).

* انوشیروان: «فریفته تر زان کسی بُود که یافته به نایافته بدهد» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۳).
فیثاغورس: «حِفْظُ مَا فِي يَدَيْكَ أَوْلَى مِنَ الْتَمَاسِ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ» (الإشكوری، ۱۳۷۸: ۲۲۳).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن منقول از انوشیروان ترجمه هنری حکمت فیثاغورس است).

* انوشیروان: «بنده‌ای که او را بخرند و بفروشند آزادتر از آن کس بُود که گلوبنده بود» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۳).

بقراط: «لَأَنْ يَكُونَ الْحُرُّ عَبْدًا لِعَبِيدِهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِشَهَوَاتِهِ» (الآبی، ۱۴۲۴: ۲۵/۷).

بطلمیوس: «عَبْدُ الشَّهَوَاتِ أَدَلُّ مِنْ عَبْدِ الرَّقِّ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۲۵۴؛ الإشكوری، ۱۳۷۸: ۳۸۱).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن منقول از انوشیروان ترجمه هنری حکمت بقراط و بطلمیوس است).

* انوشیروان: «هرچند دانا کسی بُود که با دانش وی را خرد نیست، آن دانش بر وی وبال بُود» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۳).

افلاطون: «مَنْ زَادَ عِلْمُهُ عَلَى عَقْلِهِ، كَانَ عِلْمُهُ وَبَالًا عَلَيْهِ» (الإشكوری، ۱۳۷۸: ۲۸۰).

لقمان: «اگر چه مرد دانا بود، چون خرد با او یار نبود، آن دانش او را سود ندارد» (غزالی، ۱۳۶۷: ۲۵۵؛ نجم‌الدین رازی، ۱۳۸۱: ۱۳۷).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن انوشیروان ترجمه هنری حکمت افلاطون و لقمان است).

* انوشیروان: «هر کسی را که روزگار او را دانا نکند، هیچ دانا را در آموزش او رنج نباید بردن» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۳).
او میروس (هومر): «إِنَّ أُمُورَ الْعَالَمِ تُعَلِّمُكَ الْعِلْمَ» (الشهرستانی، ۱۴۲۶: ۲۹۱)
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن منقول از انوشیروان ترجمه هنری حکمت هومر است).

* انوشیروان: «اگر خواهی که برتر از مردمان باشی، فراخ نان و نمک باش» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۴).
سقراط: «بِالْإِفْضَالِ تُعْظَمُ الْأَقْدَارُ» (الإشكوری، ۱۳۷۸: ۲۵۰) منسوب به ارسطو (ر.ک. ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۲۰۰).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن انوشیروان ترجمه هنری حکمت سقراط و ارسطوست).

* انوشیروان: «اگر خواهی که تمام مردم باشی، آنچه به خویشتن نپسندی، به هیچکس مپسند» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۵).
سقراط: «وَ الْكَفُّ عَمَّا تُحِبُّ أَنْ يُكْفَ عَنْكَ» (الإشكوری، ۱۳۷۸: ۲۵۰) این حکمت به افلاطون نیز منسوب است (ابن فاتک، ۱۴۸۰: ۱۱۷).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن انوشیروان ترجمه هنری حکمت افلاطون است).

* ارسطاطالیس می گوید: «حکمت، الشَّبَابُ نَوْعٌ مِنَ الْجُنُونِ» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۶).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی مثل ارسطو را نقل کرده است).

* «پیران را حرمت‌دار» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۵۸).
افلاطون: «أَيُّهَا الشَّبَانُ: أَكْرِمُوا كِبَارَكُمْ» (الزمخشري، ۱۴۱۰: ۸۹/۳).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (عنصرالمعالی سخن افلاطون را بدون اشاره به نام وی ترجمه عینی کرده است).

* «جهد کن تا همیشه مست نباشی که ثمره سیبکی خوارگان دو چیز است: یا بیماری یا دیوانگی که سیبکی خوار دایم یا مست بُود یا مخمور. چون مست بُود از جمله دیوانگان بُود» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۶۹).
افلاطون: «لَا تَحْزُ صُوا عَلَى شَرْبِ الْخَمْرِ الَّذِي يَجْعَلُكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْمَجَانِينِ» (ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۲۷۷).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن افلاطون را ترجمه هنری و تفسیر کرده است).

* «گفته‌اند که: خنده یهوده و بی‌وقت، گریه بُود» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۷۴).
اومیروس (هومر): «إِنَّ الضَّحْكَ غَيْرَ وَقْتِهِ هَمٌّ إِنْ عَمَّ الْبُكَاءُ» (الشهرستانی، ۱۴۲۶: ۲۹۱).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن هومر را ترجمه هنری کرده است).

* «متواضعی نعمت ایزدی است که کس بر او حسد نبرد» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۷۹).
لقمان: «الْتَوَا ضِعْ نِعْمَةً لَا يُحْسَدُ عَلَيْهَا» (کاشانی، ۱۳۸۱: ۳۵۴) منسوب به افلاطون (ر.ک).
ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۳۴۵؛ ابوحفص اصفهانی، ۱۳۸۲: ۱۰۴).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (سخن عنصرالمعالی لقمان و افلاطون را بدون اشاره به نامشان ترجمه عینی کرده است).

* «عشق علّتی است» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۸۲).
«سُئِلَ أَفْلَاطُونُ عَنِ الْعِشْقِ. فَقَالَ: دَاءٌ» (الزمخشري، ۱۴۱۰: ۱۸/۴) منسوب به ارسطو (ر.ک. الثعالبي، ۱۴۲۴: ۱۱۹).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (عنصرالمعالی سخن افلاطون و ارسطو را بدون اشاره به نامشان ترجمه عینی کرده است).

* «حکیمان خواب را مَوْتُ الْأَصْغَرِ خوانند؛ از آن که چه خفته و چه مرده، که هیچ دو را از عالم آگاهی نیست» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۹۰؛ نیز ر.ک. همان: ۹۳).
سولون: «النَّوْمُ مَوْتَةٌ خَفِيفَةٌ وَالْمَوْتُ نَوْمَةٌ طَوِيلَةٌ» (الشهرستانی، ۱۴۲۶: ۲۸۸؛ الإشکوری، ۱۳۷۸: ۳۴۱) منسوب به سقراط (ر.ک. ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۱۱).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن سقراط و لقمان را ترجمه هنری و تفسیر کرده است).

* «به نام نیکو مردن به که به ننگِ زندگانی کردن» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۹۹).
ارسطو: «مَنْ مَاتَ مَحْمُودًا أَحْسَنُ حَالًا مِمَّنْ عَاشَ مَذْمُومًا» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۹۵؛ الإشکوری، ۱۳۷۸: ۲۸۳).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن ارسطو را ترجمه هنری کرده است).

* «نگاه داشتن سخت تر از فراز آوردن است» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۰۳).
سقراط: «لِتَكُنْ عِنَايَتُكَ بِحِفْظِ مَا اِكْتَسَبْتَهُ كَعِنَايَتِكَ بِاِكْتِسَابِهِ» (الراغب الإصفهانی، ۱۴۱۶: ۴۹۴/۲).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن ارسطو را ترجمه هنری کرده است).

* «اگر چه چیز بسیار بُود، تو به تقدیر و به تدبیر به کاربَر، که اندکی به تقدیر و تدبیر بهتر که بسیاری بی تقدیر و تدبیر» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۰۳).
لقمان: «التَّدْبِيرُ مَعَ الْكَفَافِ أَكْفَى لِلْمَرْءِ مِنَ الْكَثِيرِ مَعَ الْإِسْرَافِ» (ابن فاتک، ۱۳۷۸: ۲۷۸).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی حکمت منسوب به لقمان را ترجمه هنری کرده است).

* «گفته اند: چیزی که به دشمنان ماند به که از دوستان خواهی» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۰۳).

«قِيلَ لِأَفْلَاطُونٍ: لِمَ تُدْخِرُ الْمَالَ فَإِنَّتَ شَيْخٌ؟ فَقَالَ لَأَنَّ يَمُوتَ الْإِنْسَانُ وَيُخَلِّفُ مَا لَمْ يَعُدُّوهُ خَيْرًا أَنْ يَحْتَاجَ إِلَى أَصْدِقَائِهِ فِي حَيَاتِهِ» (الراغب الإصفهانی، ۱۴۱۶: ۴۹۶/۲؛ نیز ر.ک. ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۷۳؛ الإشکوری، ۱۳۷۸: ۲۶۲).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن افلاطون را به ایجاز ترجمه هنری کرده است).

* «که هر که اندک مایه نداند داشتن، بسیار داشتن هم نداند داشتن» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۰۳).
سولون: «لَا يَضِيبُ الْكَثِيرَ مَنْ لَا يَضِيبُ نَفْسَهُ الْوَاحِدَ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۳۷؛ منسوب به افلاطون (ر.ک. همان: ۱۴۰) و لقمان (ر.ک. همان: ۲۷۹).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی توصیه سولون و افلاطون ترجمه هنری و با تغییر در موضوع و محل کاربرد، در باب مدیریت اقتصادی استفاده کرده است).

* «کاهلی شاگرد بدبختی است» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۰۴ و ۱۰۵).
دیمقراطیس: «ثَمَرَةُ الشَّقَاءِ ظُهُورُ الْبَطَالَةِ» (الشهرستانی، ۱۴۲۶: ۲۹۴).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی مثل دیمقراطیس را با تغییر در ساختار نحوی استفاده کرده است).

* «سبب درویشی اسراف دان» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۰۵).
یونانیون: «الإِسْرَافُ فِي النَّفَقَةِ مَقْدَمُهُ ذُلُّ الْفَقْرِ» (ابو حیان التوحیدی، ۱۴۱۹: ۱۰۸/۳).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی این حکمت یونانی را به ایجاز ترجمه هنری کرده است).

* «چیز خویش را از آن خویش دان و چیز دیگران از آن دیگران، تا به امانت معروف شوی و مردم را بر تو اعتماد افتد و از این قبل همیشه توانگر باشی» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۰۷) نیز «همیشه توانگری یعنی که امین باش» (همان: ۱۱۰)

لقمان: «يَا بُنَيَّ! كُنْ أَمِينًا تَكُنْ غَنِيًّا» (ثعلبی، ۱۴۲۴: ۳۵۳؛ مجلسی، ۱۴۰۳: ۴۱۶/۱۳)

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی این حکمت یونانی را به ایجاز ترجمه هنری کرده است).

* «کم عیالی دوم توانگری است» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۱۹).

بقراط: «قَلُّهُ الْعِيَالِ أَحَدُ الْيَسَارِينِ» (الإشكوری، ۱۳۷۸: ۱۸۴).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی این مثل بقراط را ترجمه کرده است).

* «گفته اند مثل: «أَلْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۲۱).

لقمان: «يَا بُنَيَّ! أَلْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۳/۴۲۸)

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی به این مثل لقمان حکیم تمثّل جسته است).

* «اسکندر را گفتند که: چرا دختر دارا را به زنی نکنی، که بس خوب است؟ گفت: سخت

زشت باشد که چون ما بر مردان جهان غالب شدیم، زنی بر ما غلب شود» (عنصرالمعالی،

۱۳۸۰: ۱۳۰)

«وَصَفَ لِإِسْكَانْدَرَ حُسْنَ بَنَاتِ دَارَا وَجَمَالَهِنَّ. فَقَالَ: مِنَ الْقَبِيحِ أَنْ تَعْلِبَ رِجَالٌ

قَوْمٍ وَيَعْلِبُنَا نِسَاءُهُمْ» (الآبی، ۱۴۲۴: ۷/۲۳).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی سخن اسکندر را نقل کرده است).

* گفته اند: «الزَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ» (همان: ۱۷۳).

لقمان: «يَا بُنَيَّ! الزَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ» (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۳/۴۲۸).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی به این مثل لقمان حکیم تمثّل جسته است).

* «چون دوست نو گیری، پشت با دوستان کهن مکن» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۳۹).

لقمان: «يَا بُنَيَّ لَا تَتْرُكْ صَدِيقَكَ الْأَوَّلَ فَلَا يَطْمَئِنُّ إِلَيْكَ الثَّانِي» (الماوردی، ۱۴۲۵: ۳۳۳).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی توصیه لقمان را ترجمه هنری

کرده است).

* «اسکندر را پرسیدند که: بدین کم‌مایه روزگار، این چندین ملک به چه خصلت به دست آوردی؟ گفت که: به دست آوردن دشمنان به تطف و به جمع کردن دوستان به تعهد» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۰).

«قِيلَ لِاسْكَدِرٍ بِمَا نِلْتَ هَذَا الْمَلِكَ عَلَى حِدَاثَةِ السَّنِّ؟ قَالَ: بِاسْتِمَالَةِ الْأَعْدَاءِ وَتَعَهُدِ الْأَصْدِقَاءِ» (ابو حیان التوحیدی، ۱۴۲۱: ۲۷۳؛ الإشکوری، ۱۳۷۸: ۳۰۰).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی سخن اسکندر را نقل کرده است).

* «گفته‌اند: دو گروه مردم سزاوار ملامت باشند: یکی ضایع‌کننده حق دوستان و دیگر ناشناسنده کردار نیکو» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۱).

بقراط: «دو کس به ملامت سزاوارتر بودند: یکی که نیکی کنی با وی، نشنا سد. دیگر کسی که حق دوستان ضایع کند» (نجم‌الدین رازی، ۱۳۸۱: ۱۳۴).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن بقراط را با اندکی جابجایی، ترجمه هنری کرده است).

* «سقراط را شنیدم که همی بردند تا بکشندش که وی را الحاح کردند که بت پرست شو، وی گفت: معاذ الله که من صنّع صانع خویش را پرستم، بردندش تا بکشند... پس وی را پرسیدند که ای حکیم اکنون دل خویش به کشتن نهادی، بگوی تا تو را کجا دفن کنیم؟ سقراط تبسم کرد و گفت: اگر چنان باشد که مرا باز یابید، هر کجا که شما را باید، دفن کنید، یعنی که آن نه من باشم، چه قالب من باشد» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۱ و ۱۴۲).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی سخن سقراط را نقل کرده است).

* «گفته‌اند که: از دو کس بیاید ترسید: یکی از دشمن قوی و دیگر از یارِ غدار» (همان: ۱۴۴)

«سُبَيْلُ الْفُلَاطُونِ: مَا يَنْبَغِي أَنْ يُحْتَرَسَ مِنْهُ. قَالَ: مِنَ الْعَدُوِّ الْقَادِرِ وَالصَّادِقِ الْمُكْذِبِ» (ابن‌فاتک، ۱۹۸۰: ۱۷۴).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی در تبیین و تأیید توصیه خویش، سخن افلاطون را ترجمه هنری کرده است).

* «جهد کن که دو ستانت اضعاف دشمنان باشند، بسیار دوست کم دشمن باش و لکن با صدهزار دوست، یک دشمن مکن» (عنصر المعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۷).

لقمان: «يا بُنَيَّ اتَّخِذِ الْفَ صَدِيقًا وَ الْأَلْفَ قَلِيلًا وَ لَا تَتَّخِذِ عَدُوًّا وَاحِدًا وَ الْوَاحِدُ كَثِيرٌ» (المواردی، ۱۴۲۵: ۳۳۳).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (توصیه عنصر المعالی به پند لقمان حکیم تلمیح دارد).

* «حکیمان گفته اند که: هر که به یک نفس از پس دشمن میرد، آن مرگ را به غنیمت باید داشت» (عنصر المعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۸).

ازوپ: «من از مرگ خود ناراحت نمی شوم اگر بینم که دشمن من پیشتر از من می میرد» (ازوپ، ۱۳۸۳: ۲۵۳).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن عنصر المعالی تلمیحی به سخن ازوپ دارد).

* «شنیدم که ذوالقرنین، رَحِمَهُ اللهُ، چون... فرمان یافت، در وصیت گفت: مرا در تابوتی نهید و تابوت را سوراخ کنید و دست من از آن سوراخ بیرون کنید؛ کف گشاده و همچنان همی برید تا مردمان همی بینند که اگر چه همه جهان بستندیم، دست تهی همی رویم» (عنصر المعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۸).

«لَمَّا مَاتَ الْأَسْكَندَرُ حُمِلَ فِي تَابُوتٍ مِنْ ذَهَبٍ أُخْرِجَتْ يَدَاؤُهُ مِنْهُ لِأَنَّهُ أَوْصَى بِذَلِكَ» (نصیرالدین طوسی، ۱۳۷۷: ۴۷۹).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصر المعالی سخن ذوالقرنین (اسکندر) را در باب بی وفایی دنیا نقل کرده است).

* «[ذوالقرنین] گفت: مادر مرا بگویند که: اگر خواهی که روان من از تو شادمانه باشد، غم من با کسی خور که او را عزیزی نمرده باشد یا با کسی که او نخواهد مرد» (عنصر المعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۸).

«[الاسکندر] كَتَبَ إِلَى وَالِدَتِهِ أَنْ إِصْنَعِي طَعَامًا وَ أَدْعِي لَهُ مَنْ لَمْ تُصِبهْ مُصِيبَةٌ فَامْتَلَثْ فَبَقِيَ الطَّعَامُ وَ لَمْ يَأْتِهَا أَحَدٌ فَفَطِنْتُ أَنَّهُ أَرْسَلَ يَعْزِيهَا» (الرَّاعِبُ الْإِسْفَهَانِيُّ، ۱۴۱۶: ۴۹۸/۴؛ الآبِيُّ، ۱۴۲۴: ۱۹/۷؛ ابن عبدربه، ۱۹۸۹: ۲۷۳/۳).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی توصیه اسکندر را به مادر خویش نقل کرده است).

* «اندازه همه کارها نگاه‌دار، خواه در دوستی، خواه در دشمنی، که اعتدال جزوی است از عقل کلی» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۸).

افلاطون: «دوستی و دشمنی به اندازه باید کردن، که آن تمامی دانش است» (ابوحفص اصفهانی، ۱۳۸۲: ۴۸).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (پند عنصرالمعالی اقتباسی از حکمت افلاطون است).

* «با قوی‌تر از خود مَجِّح» (عنصرالمعالی: ۱۴۹) نیز «با کسی که قوی‌تر از تو بود پیکار مکن» (ر.ک. همان: ۱۵۰).

لقمان: «لَا يُنَازِعُ مَنْ فَوْقَكَ» (ابن‌فاتک، ۱۹۸۰: ۲۶۸).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (عنصرالمعالی پند لقمان حکیم را بدون اشاره به نام وی ترجمه عینی کرده است).

* «هرگز دوروی مباش» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۹).

افلاطون «لَا تَكُونُوا ذَوِي وَجْهَيْنِ وَ لِسَانَيْنِ» (ابن‌مسکویه، ۳۵۸: ۲۷۷).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی پند افلاطون را به ایجاز، ترجمه هنری کرده است).

* «از مردم دوروی دور باش» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۴۹) نیز «با مردم مُرَائِي دوستی مکن» (همان: ۱۵۰).

«قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: ... لَا تُخَالِطْ ذَا الْوَجْهَيْنِ» (الجاحظ، ۱۴۲۴: ۱/۴۲۳).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی پند لقمان را ترجمه هنری کرده است).

* «سِرِّ خُوِشِ بَا كَسِي مَكُوِي» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۵۰).

افلاطون: «لَا تَطَّلِعُوا أَحَدًا عَلَى أَسْرَارِكُمْ» (ابن‌مسکویه، ۱۳۸۰: ۲۷۶).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (عنصرالمعالی پند افلاطون را بدون اشاره به نام وی ترجمه عینی کرده است).

* گفته‌اند: «سه کس بجای رحمت با شند: خردمندی که زبردست [بی] خردی باشد و قوی که ضعیفی بر او مستولی باشد و کریمی که محتاج لثیمی باشد» (عنصرالمعالی، ۱۳۱۲: ۱۱۱).
افلاطون: «الرَّقَّةُ تَجِبُ عَلَى ثَلَاثِهِ: عَاقِلٍ يَجْرِي عَلَيْهِ حُكْمُ جَاهِلٍ وَ قَوِيٍّ فِي مُلْكٍ ضَعِيفٍ وَ كَرِيمٍ يَرْغَبُ إِلَى لَثِيمٍ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۶۲)
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی پند افلاطون را ترجمه هنری کرده است).

* «اندر مثل آمده است که: دیو آزموده به از مردم ناآزموده» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۷۱).
ارسطو: «دیو دانا که دوست بود، بهتر از دوست نادان آدمی» (ابوحفص اصفهانی، ۱۳۸۲: ۲۸).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی مثل ارسطو را در سخن خویش استفاده کرده است).

* «هر که را آزمایی، به کردار آزمای نه به گفتار» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۷۱).
فیثاغورس: «اجعل اختبارک للناس من أفعالهم لا من أقوالهم» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۶۶؛
الإشکوری، ۱۳۷۸: ۲۲۲).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (عنصرالمعالی تو صیه فیثاغورس را بدون اشاره به نام وی ترجمه عینی کرده است).

* «راستی پیشه کن که بزرگترین طرازی است» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۷۳).
ارسطو: «رَئِئُ النَّطْقِ الصِّدْقُ» (الزّمخشری، ۱۴۱۰: ۵۳۸/۴).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی سخن ارسطو را ترجمه هنری کرده است).

* «هر که با خداوند خویش لجاج کند، پیش از اجل بمیرد» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۱۹۸).
ارسطو: «مَنْ نَارَعَ السُّلْطَانَ مَاتَ قَبْلَ يَوْمِهِ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۱۹۵؛ الإشکوری، ۱۳۷۸: ۲۸۳).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: پنهان (عنصرالمعالی سخن ارسطو را بدون اشاره به نام وی، ترجمه عینی کرده است).

* «نبید مخور، که از نبید خوردن غفلت و رعونت خیزد... چون پادشاه به نبید مشغول شود... سخت زشت بود که پاسبان را پاسبان باید» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۲۲).
افلاطون: «حَرَامٌ عَلَى الْمَلِكِ السُّكْرُ، فَإِنَّهُ حَارِسُ الْمَمْلَكَةِ وَ مِنْ الْقَبِيحِ أَنْ يَحْتَاجَ الْحَارِسُ إِلَى مَنْ يَحْرُسُهُ» (ابن فاتک، ۱۳۷۸: ۱۶۲؛ ر.ک. مستوفی، ۱۳۶۲: ۶۴ و ۶۵)
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (پند عنصرالمعالی به فرزند خویش ترجمه هنری سخن افلاطون است).

* «چون ظفر یافتی از پس هزیمتی بسیار مرو» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۲۵)
الإسکندر: «حَبَّبَ إِلَى عَدُوِّكَ الْفِرَارَ، بِأَنْ لَا تَتَّبِعَهُ إِذَا انْهَرَمَ» (الثعالبی، ۱۴۲۸: ۱۴۸؛ الزمخشری، ۱۴۱۰: ۲۱۰/۴).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (توصیه عنصرالمعالی، ترجمه هنری سخن اسکندر است).

* «اگر پادشاه باشی، پادشاهی پارسا باش» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۲۷).
سقراط: «إِنَّ الْمَلِكَ الْأَعْظَمَ أَنْ يَمْلِكَ الْإِنْسَانَ شَهْوَتَهُ» (ابو حیان التوحیدی، ۱۴۱۹: ۱۷۲/۲؛ ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۲۱۱).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (توصیه عنصرالمعالی به فرزندش، ترجمه هنری سخن سقراط است).

* «وزیرالوزراء پادشاه خردست» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۲۷).
بطلمیوس: «خَيْرُ الْوُزَرَاءِ الْعَقْلُ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۲۵۸؛ ر.ک. مستوفی، ۱۳۶۲: ۶۶).
نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (عنصرالمعالی، ترجمه‌ای هنری از حکمت بطلمیوس آورده است).

* «بر دزد رحمت مکن و عفو کردنِ خونی روا مدار، اگر مستحقِ خونی را عفو کنی، تو نیز بدان خون به قیامت شریک باشی و گرفتار، اما بر چاکرانِ خویش برحمت باش» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۲۹).

ارسطو: «كُنْ رَحِيمًا رَوُوفًا وَلَا تَكُنْ رَحْمَتِكَ وَرَأْفَتِكَ فَسَادًا لِمَنْ يَسْتَحِقُّ الْعُقُوبَةَ» (الإشكوری، ۱۳۷۸: ۲۸۳)

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (پندِ عنصرالمعالی به سخن ارسطو تلمیح دارد).

* «هر پادشاهی که از مستی پادشاهی، مست شود، هشیاری او اندر رفتنِ پادشاهی باشد» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۳۵).

بطلمیوس: «مَنْ تَأَهَّأَ فِي وِلَايَتِهِ دَلَّ فِي عَزَلِهِ» (ابن فاتک، ۱۹۸۰: ۲۵۴).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن عنصرالمعالی ترجمه هنری حکمت بطلمیوس است).

* شنیدم که: اسکندر به جنگِ دشمنی همی رفت، وی را گفتند: ای مَلِک! این خصمِ ما مردی غافل است. بر وی شیخون باید کرد. اسکندر گفت: نه مَلِک باشد، آن کس که ظَفَر به دزدی جوید» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۳۸).

«أَشِيرَ عَلَى الإسْكَندَرِ بِالْبَيَاتِ فِي بَعْضِ الحُرُوبِ. فَقَالَ: لَيْسَ مِنْ آيِنِ المُلُوكِ إِسْتِرَاقُ الظَّفَرِ» (ابوحيان التوحیدی، ۱۴۱۹: ۹۲/۱؛ الآبی، ۱۴۲۴: ۱۶/۷؛ ر.ك. الرَّاغِب الإصفهانی، ۱۴۱۶: ۱۴۵/۳؛ الحصری القیروانی، ۱۴۲۴: ۲۵۹/۱).

نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی سخن اسکندر را در باب جوانمردی نقل کرده است).

* «هر گز به خونِ کسی دلیری نکند و فتوی ندهد، اگر چه داند که آن کس مستوجبِ قتل است؛ زیرا که همه فتویِ خطا را در توان یافت مگر قتل را، که مرده زنده نشود» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۵۰).

ارسطو: «اگر لشکر منهزم شود، گناهشان عفو کند و به کشتنِ ایشان نشتابد؛ زیرا که زنده را بتوان کشتن و کشته را زنده نتوان کردن» (غزالی، ۱۳۶۷: ۱۸۲).

اسکندر: «مِنَ الْوَاجِبِ عَلَى أَهْلِ الْحِكْمَةِ أَنْ يُسْرِعُوا إِلَى قَبُولِ إِعْتِزَالِ الْمُذْنِبِينَ وَ أَنْ يُبْطِنُوا عَنِ الْعُقُوبَةِ» (الشهرستانی، ۱۴۲۶: ۳۱۴).
 نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (توصیه عنصرالمعالی به سخن ارسطو و اسکندر تلمیح دارد).

* «عقل از دو گونه است: یکی عقلِ غریزی است و دوم عقلِ مُکْتَسَب است. آن را که عقلِ غریزی بود، خرد خوانند و آن را که عقلِ مُکْتَسَب است، دانش خوانند... اگر چنان که عقلِ غریزی تو را خدای تعالی داده بود، به و به، تو در عقلِ مُکْتَسَبی رنج بر و بیاموز، مُکْتَسَبی را با غریزی یار کن، تا بدیع الزمان باشی» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۶۲ و ۲۶۳).
 ارسطو: «الْعَقْلُ نَوْعَانِ: غَرِيزِيٌّ وَ مُسْتَفَادٌ. فَالْغَرِيزِيُّ خَلْقَةٌ اِنْفَرَدَ بِهَا الْخَالِقُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْمُسْتَفَادُ فَايْدَةٌ الْمُتَعَلِّمِ وَ لَا سَبِيلَ اِلَى فَايْدَةِ الْمُتَعَلِّمِ اِلَّا بِصِحَّةِ الْعَقْلِ الْغَرِيزِيِّ وَ مَنْ صَحَّ مِنْهُ الْعَقْلُ الْغَرِيزِيُّ اِسْتَفَادَ بِهٖ الْعَقْلُ الْمُتَعَلِّمُ وَ اِذَا اجْتَمَعَ الْعَقْلُ الْغَرِيزِيُّ اِلَى الْعَقْلِ الْمُتَعَلِّمِ قُوَّةٌ تَقْوِيَةُ الشَّمْسِ نَوْرَ الْبَصْرِ» (ابن مسکویه، ۱۳۵۸: ۲۶۷).
 نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: ضمنی (سخن عنصرالمعالی ترجمه هنری سخن ارسطو است).

* «ارسطاطالیس را پرسیدند که: قوت خرد از چیست؟ گفت همه کس را قوت از غذا باشد و غذای خرد حکمت است» (عنصرالمعالی، ۱۳۸۰: ۲۶۳).
 نوع تعامل: اخذ؛ نوع بینامتنیت: صریح (عنصرالمعالی آشکارا سخن ارسطو را نقل کرده است).

جدول شماره ۱: (بسامد انواع روابط بینامتنی قابوس‌نامه و آراء حکمای یونان باستان)

نوع بینامتنیت	نمود بینامتنی	بسامد	جمع
	نقل قول	۱۲ مورد	
صریح	ارسال‌المثل	۹ مورد	
	اقتباس	۱ مورد	
ضمنی	ترجمه هنری	۳۹ مورد	۷۸ مورد
	تلمیح	۸ مورد	
پنهان	ترجمه عینی	۹ مورد	

جدول شماره ۲: (بسامد موضوعی بینامتنیت آراء حکمای یونان باستان در قابوس نامه)

ردیف	موضوع کلان	موضوعات خرد	تعداد
۱	اخلاقی	صبر بر ماتم، پرهیز از کاهلی، احتراز از دورویی و دورویان (۲)، پرهیز از بدخویی، دوری از جهل، نکوهش خودستایی، نکوهش شهوت و شکم‌بارگی، بی‌فایده‌گی دانش بدون خرد، مذمت مستی (۳)، زشتی خنده ناپهنگام، ارزش صداقت (۳)، پرهیز از تصمیم بر اساس گمان، اهمیت آداب سخن، ارزش سخن نیک و بخشندگی، تقدم اندیشه بر گفتار، ارزش خاموشی، ارزش شرم، اهمیت انصاف (۲)، نیکی به والدین، ارزش فروتنی (۲)، بی‌نیازی از فرومایگان، لزوم احترام به پیران، اهمیت امانتداری، اهمیت رازداری (۳)، لزوم پارسایی، ارزش خردمندی، ترحم بر افراد شایسته	۳۶
۲	اجتماعی	آزمودن افراد به کردار، پرهیز از نزدیکی به پادشاه، ارزش شرف و آبرو، همسایه شناسی، عدالت در حق دوستان، اهمیت دوست‌یابی، اهمیت حفظ دوست، دوست شناسی (۲)، ارزش غلبه بر دشمن، دشمن شناسی، اهمیت دوست، اهمیت دوست دانا، مدارا با دوست و دشمن، اعتدال در دوستی و دشمنی، اعتدال در رفتار (۳)، پرهیز از دوست نادان، نقش بخشش در بزرگی، پرهیز از نصیحت‌گویی در جمع	۲۱
۳	اعتقادی و باورشناختی	اهمیت خودشناسی در خداشناسی، ارزش حکمت، اهمیت تعامل عقل فطری و کسبی، شباهت خواب و مرگ، تلقی عشق به عنوان نوعی بیماری، بی‌وفایی دنیا، ارزشمندی ادب، اهمیت هنر، اهمیت دانش، جوانی نوعی جنون، لزوم عبرت‌پذیری از روزگار	۱۱
۴	اقتصادی	قناعت سبب توانگری، لزوم حفظ مال (۴)، اعتدال در مصرف (۲)، اهمیت کم‌عالی	۸
۵	سیاسی و حکومتی	جوانمردی در نبرد، پرهیز از شیخون زدن بر دشمن، عدم تعقیب دشمن شکست خورده، عدم انقیاد از زنان، عدم ستیز با مافوق، عدم جنگ با دشمن قوی	۶
۴	قضایی	ارزش دادگری، درنگ و تأمل در صدور حکم و فتوی	۱
جمع			۸۳

جدول شماره ۳: (بسامد بینامتنیت آراء هر یک از حکمای یونان باستان در قابوس‌نامه)

ردیف	نام حکیم	بسامد	ردیف	نام حکیم	بسامد
۱	افلاطون	۲۱	۱۰	فیثاغورس	۲
۲	ارسطو	۱۴	۱۱	دیوجانس	۲
۳	لقمان	۱۴	۱۲	دیمقراطیس	۲
۴	سقراط	۱۴	۱۳	هومر	۲
۵	اسکندر(ذوالقرنین)	۷	۱۴	بلیناس	۱
۶	بطلمیوس	۶	۱۵	ذوقالیون	۱
۷	بقراط	۵	۱۶	ازوپ	۱
۸	هرمس	۲	۱۷	جالینوس	۱
۹	سولون	۲	۱۸	یونانیون(کلی)	۱

نتیجه‌گیری

با استناد به شواهد متعددی که از انواع بینامتنیت در این پژوهش ارائه شد، می‌توان دریافت که عنصرالمعالی به‌عنوان ادیبی جامع‌الأطراف، نوشاروی حکمت‌های تربیتی را از بزرگان اندیشه یونان باستان گرفته، با کیمیای هنر نویسندگی خویش تلخی بیان مستقیم را از آن‌ها زدوده و با ایجاد جاذبه و لطافت، مخاطب را بر پذیرش آن‌ها اقتناع و ترغیب کرده است. با عنایت به این که مخاطب اصلی کتاب، گیلان‌شاه، فرزند عنصرالمعالی است و فور بینامتنی حکمت‌هایی که با خطاب ای پسر، یا بنی و... شروع می‌شود و بیان صمیمانه عنصرالمعالی، نشانگر رابطه پدرانۀ معلّم و متعلّم در فرهنگ یونانی و ایرانی است. اشتراک لفظی، موضوعی و محتوایی حکمت‌های اسلامی، ایرانی و یونانی مطرح در قابوس‌نامه بیانگر اشتراک اقوام و تمدن‌های مختلف بشری در ذخائر حکمی و تعامل و دادوستد فرهنگی و تمدنی بین آن‌هاست. فراوانی آموزه‌های اخلاقی، اجتماعی و باور شناختی حکمایی چون سقراط، افلاطون، ارسطو و لقمان بیانگر آشنایی عمیق عنصرالمعالی با آبخورهای اصلی حکمت یونان و استفاده هنرمندانه از آن‌ها در ساختار ادبی و تعلیمی کتاب خود است. عنصرالمعالی در موضوعات سیاسی، حکومتی و نظامی از میان آراء یونانیان بیشتر از آموزه‌های ارسطو و اسکندر مقدونی استفاده کرده است.

انتساب مَثَل و حکمتی واحد به چند حکیم یونانی، نشان دهنده اهمیت آن در ساختار فرهنگی یونان و انتقال نسل به نسل آن، به صورت میراثی ارزشمند در فرهنگ یونان است. وجود حکمت‌هایی از این دست در قابوس‌نامه نشانگر ارزش و قابلیت بالای آن‌ها برای اخذ، ترشیح و انتقال در ادب ایرانی است.

بسامد بالای ترجمه هنری در قابوس‌نامه نشانگر چیره‌دستی عنصرالمعالی در هنر نویسندگی است؛ وی نخواسته است ناقل صرف حکمت یونان باشد، بلکه آن را به زیور ادب و فرهنگ غنی ایرانی-اسلامی آراسته است.

دلیل استفاده عنصرالمعالی از آراء تربیتی حکمای یونان این است که وی دیدگاه‌های اخلاقی خود را با مبانی عمیق حکمی و اندیشگانی درآمیخته است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارد.

ORCID

Ebrahim Danesh
Faramarz Jalalat

<https://orcid.org/0000-0002-9380-2373>

<https://orcid.org/0000-0001-7857-7561>

منابع

- الآبی، ابوسعید. (۱۴۲۴). *نشر الدر فی المحاضرات*. تحقیق خالد عبدالغنی محفوظ. ط ۱. بیروت: دارالکتب العلمیة.
- آلن، گراهام. (۱۳۹۷). *بینامتنیت*. ترجمه پیام یزدان‌جو. ج ۶. تهران: مرکز.
- الأبشهی، شهاب‌الدین. (۱۴۲۱). *المستطرف فی کل فن مستطرف*. تحقیق محمد سعید. ط ۱. بیروت: دارالفکر.
- ابن قتیبة الدینوری، ابو محمد. (۱۴۲۴). *عیون الأخبار*. شرحه یوسف الطویل و مفید محمد قمیحه. ط ۳. بیروت: دارالکتب العلمیة.

- ابن عبدربه، احمد (۱۹۸۹). *العقد الفريد*. مقدمة التحقيق على شيرى. بيروت. دار الإحياء التراث العربى.
- ابن فاتك، المبرش. (۱۹۸۰). *مختار الحكم و محاسن الكلم*. تحقيق عبدالرحمن بدوى. ط ۲. مادريد: المعهد المصرى للدراسات الإسلاميه.
- ابن مسكويه، ابو على (۱۳۵۸). *الحكمة الخالده*. تحقيق عبدالرحمن بدوى. ج ۱، تهران: دانشگاه تهران.
- ابن نباتة المصرى، جمال الدين. (۱۴۱۹). *سرح العيون*. تحقيق محمد ابوالفضل ابراهيم. بيروت: المكتبة العصريه.
- ابوالقاسمى، محسن. (۱۳۸۶). تاريخ مختصر زبان فارسى. ج ۴. تهران: طهورى.
- ابوحفص اصفهانى، على. (۱۳۸۲). *تحفة الملوك*. تصحيح على اكبر احمدى دارانى. ج ۱. تهران: ميراث مكتوب.
- ابوحيان التوحيدى، على. (۱۴۱۹). *البصائر و الذخائر*. تحقيق و داد القاضى. ط ۴. بيروت: دار صادر.
- _____ (۱۴۲۱). *الصدقة و الصدق*. تحقيق ابراهيم الكيلانى. ط ۲. دمشق: دارالفكر.
- _____ (۱۴۲۴). *الإمتاع و المؤانسة*. تحقيق هيثم خليفة الطيمى. ط ۲. بيروت: المكتبة العصريه.
- ازوب. (۱۳۸۳). *افسانه هاى ازوب*. ترجمه و تحشيه على اصغر حليى، ج ۲. تهران: اساطير.
- الإشكورى، قطب الدين. (۱۳۷۸). *محبوب القلوب*. تصحيح ابراهيم الدياتجى و حامد صدقى. ج ۱. تهران: آينه ميراث.
- افضلى، على. (۱۳۹۲). «آموزه هاى اخلاقى-تعليمى خردنامه هاى فيلسوفان يونان در اقبال نامه نظامى، فصل نامه تحقيقات تعليمى و غنائى زبان و ادب فارسى. ش ۱۶. صص ۵۷-۸۰
- بارت، رولان. (۱۳۹۶). *نشانه شناسى ادبى*. مجموعه دروس افتتاحيه كلتر دو فرانس. ترجمه ناصر فكهوى. ج ۲. تهران: فرهنگ جاويد.
- بدوى مصرى، عبدالمجيد. (۱۳۷۷). «قابوس نامه». *مجله سياست خارجى*. ش ۴۷، صص ۱۰۶-۱۱۸.
- بهار، محمد تقى. (۱۳۷۵). *سبك شناسى*. ج ۸. تهران: امير كبير.
- تجلى اردكانى، اطهر. (۱۳۹۳). «همگونى هاى فكرى سعدى و حكيمان يونان در مقوله اخلاق». *پژوهش نامه ادبيات تعليمى*. س ۶. ش ۲۳. صص ۱۲۱-۱۵۴.
- الثعالبى، عبد الملك. (بى تا). *الإعجاز و الإيجاز*. مقدمة اسكندر آصاف. بيروت: دار صادر.
- _____ (۱۴۲۴). *التمثيل و المحاضرة*. تحقيق قصى الحسين. ط ۱. بيروت: دار و مكتبة الهلال.
- _____ (۱۴۲۸). *خاص الخاص*. تحقيق د. درويش الجويدى. ط ۱. بيروت: المكتبة العصريه.
- الثعلبى، احمد. (۱۴۲۴). *قصص الأنبياء*. ط ۱. بيروت: دارالفكر.

الجاحظ، عمرو. (۱۴۲۴). *البیان و التبیان*. تحقیق ابراهیم شمس‌الدین. ط ۱. بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.

جلالت، فرامرز و دانش، ابراهیم. (۱۴۰۲). «همزیستی ادب غنایی و تعلیمی در آینه تحلیل بینامتنی آثار نظامی و قابوس‌نامه بر اساس نظریه ژرار ژنت». *دوفصلنامه زبان و ادب فارسی*. دانشگاه تبریز. س ۷۹. ش ۲۴۷. صص ۱۵۱-۱۷۶.

حسینی، محمدباقر. (۱۳۹۵). «امکان تسمیه قرآن به «متن» براساس تعریف نوین در نظریه‌های نقد ادبی». *دوفصلنامه کتاب‌قیم*. س ۶. ش ۱۴. صص ۸۹-۱۱۱.

الحصری القیروانی، ابواسحاق. (۱۴۲۴). *زهر الآداب و ثمر الألباب*. تحقیق صلاح‌الدین الهواری. ط ۱. بیروت، المكتبة العصرية.

داوری، رضا. (۱۳۴۸). «طرح مسائلی مربوط به انتقال فلسفه یونان به عالم اسلامی و تأثیر افلاطون و ارسطو در حکمت عملی فارابی» *مجله معارف اسلامی*، ش ۸، صص ۱۰۶-۱۱۵.

الدمیری، کمال‌الدین. (۱۴۲۴). *حیاء الحیوان*. تحقیق ابراهیم شمس‌الدین، ط ۱. بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.

الراغب الإصفهانی، حسین. (۱۴۱۶). *مُحاضراتُ الأدباء و مُحاوراتُ الشعراء و البُلغاء*. ط ۱. قم: مکتبه الحیدریه.

رضازاده شفق، صادق. (۱۳۶۹). *تاریخ ادبیات ایران*. چ ۱، تهران: آهنگ.

ریبکا، یان و دیگران. (۱۳۸۱). *تاریخ ادبیات ایران از دوران باستان تا قاجاریه*. ترجمه عیسی شهابی، چ ۲، تهران: علمی و فرهنگی.

زرین کوب، عبدالحسین. (۱۳۸۰ الف). *نه شرقی نه غربی، انسانی*. چ ۴. تهران: امیرکبیر.

_____ (۱۳۸۰ ب). *با کاروان اندیشه*. چ ۴. تهران: امیرکبیر.

_____ (۱۳۸۱). *ارزش میراث صوفیه*. چ ۲. تهران: امیرکبیر.

الزمخشری، محمود. (۱۴۱۰). *ربیع الأبرار و نصوص الأخبار*. تحقیق سلیم النعمی. ط ۱. قم: دارالذخائر للمطبوعات.

ساسانی، فرهاد. (۱۳۸۳). «بینامتنیت: پیشینه و پسینه نقد بینامتنی». *مجله بیناب*. ش ۵ و ۶. صص ۱۷۲-۱۸۵.

_____ (۱۳۸۴). «تأثیر روابط بینامتنی در خوانش متن». *مجله زبان و زبان‌شناسی*. س ۱. ش ۲. صص ۳۹-۵۴.

سجاسی، اسحاق. (۱۳۶۸). *فرائد السلوک*. تصحیح نورانی وصال و غلامرضا افراسیابی. چ ۱. تهران: پازنگ.

شهرزوری، شمس‌الدین. (۱۳۸۴). *نزهة الأرواح و روضة الأفرح*. ترجمه مقصود علی تبریزی. چ ۲.

تهران: علمی و فرهنگی.

- الشهرستانی. ابو الفتح. (۱۴۲۶). الملل والنحل. تحقیق صدقی جمیل العطار، ط ۱. بیروت: دارالفکر.
- صفا، ذبیح‌الله. (۱۳۸۵). تاریخ ادبیات در ایران. ج ۱. چ ۱۷. تهران: فردوس.
- عبید زاکانی، نظام‌الدین. (۱۳۸۳). رساله دلگشا به انضمام رساله تعریفات، رساله صد پند و رساله نوادر الأمثال، تصحیح و ترجمه علی اصغر حلبی، چ ۱، تهران: اساطیر.
- عذصر المعالی، کیکاوس. (۱۳۱۲). نصیحت‌نامه معروف به قابوس‌نامه. تصحیح سعید نفیسی. چ ۱. تهران: مجلس.
- _____ (۱۳۸۰). قابوس‌نامه. تصحیح غلامحسین یوسفی. چ ۱۱. تهران: علمی و فرهنگی.
- غزالی، محمد. (۱۳۶۷). نصیحة الملوک. به تصحیح جلال‌الدین همایی. چ ۴. تهران: هما.
- کاشانی، عزالدین محمود. (۱۳۸۱). مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه. تصحیح و تعلیقات جلال‌الدین همایی. چ ۶. تهران: هما.
- کلباسی اشتری، حسین. (۱۳۸۶). هرمس و سنت هرمسی. چ ۱. تهران: علم.
- کوش، سلینا. (۱۳۹۶). اصول و مبانی تحلیل متن. ترجمه حسین پاینده. چ ۲. تهران: مروارید.
- الماوردی، ابوالحسن. (۱۴۲۵). أدب الدنيا والدين. تحقیق محمد ابوالخیر السید و محمد الشرفاوی. ط ۱. بیروت: مؤسسة الرسالة ناشرون.
- مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳). بحار الأنوار. ط ۴. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- مجتبی، مهدی. (۱۳۸۸). از معنا تا صورت. ج ۱. چ ۱. تهران: سخن.
- مستوفی، حمدالله. (۱۳۶۲). تاریخ گزیده. به اهتمام عبدالحسین نوائی. چ ۲. تهران: امیرکبیر.
- مکاریک، ایرنا ریما. (۱۳۹۳). دانشنامه نظریه‌های ادبی معاصر، ترجمه مهراں مهاجر و محمد نبوی. چ ۵. تهران: آگه.
- المکی، ابوطالب. (۱۴۱۷). قوت القلوب فی معامله‌المحبوب. تحقیق باسل عیون السّود. ط ۱. بیروت: دارالکتب العلمیة.
- نامور مطلق، بهمن. (۱۳۹۵). بینامتنیت از ساختارگرایی تا پسامدرنیسم. چ ۱. تهران: سخن.
- نجم‌الدین رازی، عبدالله. (۱۳۸۱). مرموزات اسدی در مزمورات داودی. به تصحیح محمدرضا شفیعی کدکنی. چ ۱. تهران: سخن.
- نصیرالدین طوسی، محمد. (۱۳۷۷). اخلاق محتشمی. تصحیح محمدتقی دانش پژوه. چ ۳. تهران: دانشگاه تهران.
- نصیرالدین طوسی، محمد. (۱۳۸۷). اخلاق ناصری. تصحیح مجتبی مینوی و علیرضا حیدری. چ ۶. تهران: خوارزمی.

References

- Al-Abi, Abu Saad. (2003). *The Prose of the Pearl in Lectures*. Edited by Khalid Abdulghani Mahfouz. 1st ed. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiya. [In Arabic]
- Allen, Graham. (2018). *Intertextuality*. Translated by Payam Yazdanjo. 6th ed. Tehran: Markaz. [In Persian]
- Al-Abshihi, Shahab al-Din. (2000). *The Rare in Every Rare Art*. Edited by Muhammad Said. 1st ed. Beirut: Dar al-Fikr. [In Arabic]
- Abulqasemi, Mohsen. (2007). *A Brief History of the Persian Language*. 4th ed. Tehran: Tahouri. [In Persian]
- Abu Hafs Isfahani, Ali. (2003). *The Gift of Kings*. Edited by Ali Akbar Ahmadi Darani. 1st ed. Tehran: Mirath Maktub. [In Persian]
- Abu Hayyan al-Tawhidi, Ali. (1999). *The Insights and Treasures*. Edited by Widad al-Qadi. 4th ed. Beirut: Dar Sader. [In Arabic]
- (2000). *Friendship and the Friend*. Edited by Ibrahim al-Kailani. 2nd ed. Damascus: Dar al-Fikr. [In Arabic]
- (2003). *Entertainment and Companionship*. Edited by Haytham Khalifah al-Taimi. 2nd ed. Beirut: Al-Maktabah al-Asriyah. [In Arabic]
- Aesop. (2004). *Aesop's Fables*. Translated and annotated by Ali Asghar Halabi. 2nd ed. Tehran: Asatir. [In Persian]
- Al-Ishkuri, Qutb al-Din. (1999). *The Beloved of Hearts*. Edited by Ibrahim al-Dibaji and Hamid Sedqi. 1st ed. Tehran: Ayneh Mirath. [In Persian]
- Afzali, Ali. (2014). "Moral-Educational Teachings of the Philosophers of Greece in the Iqbal-nameh of Nizami." *Journal of Educational and Literary Studies of Persian Language and Literature*. No. 16, pp. 57-80. [In Persian]
- Al-Thaalibi, Abdul Malik. (n.d.). *The Miracle and the Conciseness*. Introduction by Iskandar Asaf. Beirut: Dar Sader. [In Arabic]
- (2003). *Representation and Lecture*. Edited by Qusai al-Hussein. 1st ed. Beirut: Dar and Library of the Crescent. [In Arabic]
- (2005). *The Very Special*. Edited by Dr. Darwish al-Jawadi. 1st ed. Beirut: Al-Maktabah al-Asriyah. [In Arabic]
- Al-Thaalibi, Ahmad. (2003). *Stories of the Prophets*. 1st ed. Beirut: Dar al-Fikr. [In Arabic]
- Al-Jahiz, Amr. (2003). *The Statement and the Clarification*. Edited by Ibrahim Shams al-Din. 1st ed. Beirut: Al-Alami Publishing Foundation. [In Arabic]
- Al-Husri al-Qayrawani, Abu Ishaq. (2003). *The Nectar of Literature and the Fruits of Minds*. Edited by Salah al-Din al-Hawari. 1st ed. Beirut: Al-Maktabah al-Asriyah. [In Arabic]

- Al-Damiri, Kamal al-Din. (2003). *The Life of Animals. Edited by Ibrahim Shams al-Din*. 1st ed. Beirut: Al-Alami Publishing Foundation. [In Arabic]
- Al-Raghib al-Isfahani, Hussein. (2003). *Lectures of the Scholars and Dialogues of the Poets and Eloquents*. 1st ed. Qom: Al-Haydariyah Library. [In Persian]
- Al-Zamakhshari, Mahmoud. (1990). *The Spring of the Righteous and Texts of News*. Edited by Salim al-Nuaimi. 1st ed. Qom: Dar al-Zaka'ir Publications. [In Persian]
- Al-Shahrestani, Abu al-Fath. (2007). *The Sects and the Creeds*. Edited by Sadiq Jamil al-Attar. 1st ed. Beirut: Dar al-Fikr. [In Arabic]
- Ansar al-Maali, Kaykavus. (1933). *The Book of Advice, Known as the Qabus-Nama*. Edited by Said Nafisi. 1st ed. Tehran: Majles. [In Persian]
- (2001). *Qabus-Namah*. Edited by Gholam Hossein Yousefi. 11th ed. Tehran: Elmi va Farhangi. [In Persian]
- Al-Makki, Abu Talib. (2016). *The Nourishment of Hearts in Dealing with the Beloved*. Edited by Basel Ayon al-Sud. 1st ed. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyah. [In Arabic]
- Al-Mawardi, Abu al-Hasan. (2004). *The Literature of the World and Religion*. Edited by Muhammad Abu al-Khayr al-Sayyid and Muhammad al-Sharafawi. 1st ed. Beirut: Al-Risala Publishers. [In Arabic]
- Bart, Roland. (2017). *Literary Semiotics. Collection of Inaugural Lectures at the Collège de France*. Translated by Nasser Fakouhi. 2nd ed. Tehran: Farhang-e Javid. [In Persian]
- Badawi Masri, Abdul Majid. (1998). *The Qabus-Nama*. Foreign Policy Magazine. No. 47, pp. 106-118. [In Persian]
- Bahar, Mohammad Taghi. (1996). *Stylistics*. 8th ed. Tehran: Amir Kabir. [In Persian]
- Davari, Reza. (1969). "Discussing Issues Related to the Transfer of Greek Philosophy to the Islamic World and the Influence of Plato and Aristotle on Farabi's Practical Wisdom." *Journal of Islamic Knowledge*, No. 8, pp. 106-115. [In Persian]
- Ghazali, Muhammad. (1988). *The Counsel of Kings*. Edited by Jalal al-Din Homayi. 4th ed. Tehran: Homa. [In Persian]
- Hosseini, Mohammad Baqer. (2016). "The Possibility of Calling the Quran a 'Text' Based on Modern Definitions in Literary Criticism Theories". *Biannual Journal of Valuable Books*. Vol. 6, No. 14, pp. 89-111. [In Persian]
- Ibn Qutaybah al-Dinuri, Abu Muhammad. (2003). *The Eyes of News*. Commentary by Yusuf al-Tawil and Mufid Muhammad Qumayha. 3rd ed. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiya. [In Arabic]

- Ibn Abd Rabbah, Ahmad. (1989). *The Unique Necklace*. Introduction by Ali Shiri. Beirut: Dar al-Ihya al-Turath al-Arabi. [In Arabic]
- Ibn Fatak, Al-Mubashir. (1980). *The Selected Sayings and Good Words*. Edited by Abdul Rahman Badawi. 2nd ed. Madrid: The Egyptian Institute for Islamic Studies. [In Arabic]
- Ibn Maskawaih, Abu Ali. (1979). *Eternal Wisdom*. Edited by Abdul Rahman Badawi. 1st ed. Tehran: University of Tehran. [In Persian]
- Ibn Nabatah al-Masri, Jamal al-Din. (1998). *The Explanation of the Eyes*. Edited by Muhammad Abul-Fadl Ibrahim. Beirut: Al-Maktabah al-Asriyyah. Majlisi, Muhammad Baqir. (2024). *Seas of Lights*. 4th ed. Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Arabic]
- Jalalet, Faramarz and Danesh, Ebrahim. (2023). "The Coexistence of Lyric and Didactic Literature in the Analysis of Intertextuality of Nizami's Works and Qabus-Nama Based on Gérard Genette's Theory". *Journal of Persian Language and Literature*. University of Tabriz. Vol. 79, No. 247, pp. 151-176. [In Persian]
- Kashani, Izz al-Din Mahmoud. (2008). *The Lamp of Guidance and the Key of Sufficiency*. Edited and Annotated by Jalal al-Din Homayi. 6th ed. Tehran: Homa. [In Persian]
- Kolbasi Ashtari, Hussein. (2007). *Hermes and Hermetic Tradition*. 1st ed. Tehran: Elm. [In Persian]
- Koush, Selina. (2017). *Principles and Foundations of Text Analysis*. Translated by Hossein Payandeh. 2nd ed. Tehran: Morvarid. [In Persian]
- Mohabati, Mehdi. (2009). *From Meaning to Form*. Vol. 1. 1st ed. Tehran: Sokhan. [In Persian]
- Mostofi, Hamdollah. (1983). *A Concise History*. Edited by Abd al-Hossein Navayi. 2nd ed. Tehran: Amir Kabir. [In Persian]
- Makarek, Irna Reema. (2014). *A Dictionary of Contemporary Literary Theories*, Translated by Mehran Mohajer and Mohammad Nabavi. 5th ed. Tehran: Agah. [In Persian]
- Namvar Motlagh, Bahman. (2016). *Intertextuality from Structuralism to Postmodernism*. 1st ed. Tehran: Sokhan. [In Persian]
- Najm al-Din Razi, Abdullah. (2002). *The Secrets of Asadi in the Psalms of Davoudi*. Edited by Mohammad Reza Shafiei Kadkani. 1st ed. Tehran: Sokhan. [In Persian]
- Nasir al-Din Tusi, Muhammad. (1998). *The Ethics of Modesty*. Edited by Mohammad Taqi Daneshpazhooh. 3rd ed. Tehran: University of Tehran. [In Persian]
- Nasir al-Din Tusi, Muhammad. (2009). *The Nasiri Ethics*. Edited by Mojtaba Minavi and Alireza Heydari. 6th ed. Tehran: Khwarazmi. [In Persian]

- Obaid Zakani, Nizam al-Din. (2004). *The Delightful Letter Including the Letters of Definitions, Hundred Maxims, and Rare Sayings*, Edited and Translated by Ali Asghar Halabi. 1st ed. Tehran: Asatir. [In Persian]
- Rezazadeh Shafaq, Sadegh. (1990). *The History of Literature in Iran*. 1st ed. Tehran: Ahang. [In Persian]
- Ripka, Jan and others. (2004). *The History of Iranian Literature from Ancient Times to the Qajar Period*. Translated by Isa Shahabi. 2nd ed. Tehran: Elmi va Farhangi. [In Persian]
- Sasani, Farhad. (2004). "Intertextuality: The Background and Context of Intertextual Criticism". *Journal of Binab*. Nos. 5 and 6, pp. 172-185. [In Persian]
- (2005). "The Impact of Intertextual Relations on Text Reading". *Journal of Language and Linguistics*. Vol. 1, No. 2, pp. 39-54. [In Persian]
- Sajasi, Ishaq. (1989). *The Benefits of Conduct*. Edited by Nourani Wasal and Gholamreza Afrasiabi. 1st ed. Tehran: Pajang. [In Persian]
- Shahrzouri, Shams al-Din. (2005). *The Delight of Souls and the Garden of Joys*. Translated by Maqsoud Ali Tabrizi. 2nd ed. Tehran: Elmi va Farhangi. [In Persian]
- Safa, Zabiollah. (2006). *The History of Literature in Iran*. Vol. 1. 17th ed. Tehran: Ferdows. [In Persian]
- Tajalli Ardakani, Athar. (2014). "Intellectual Similarities between Saadi and Greek Philosophers in the Realm of Ethics." *Journal of Educational Literature*. Vol. 6, No. 23, pp. 121-154. [In Persian]
- Zarinkoub, Abd al-Hosseini. (2001). *neither East nor West, Human*. 4th ed. Tehran: Amir Kabir. [In Persian]
- (2001). *With the Caravan of Thought*. 4th ed. Tehran: Amir Kabir. [In Persian]
- (2002). *The Value of the Heritage of the Sufis*. 2nd ed. Tehran: Amir Kabir. [In Persian]

استناد به این مقاله: دانش، ابراهیم و جلالت، فرامرزی، آبشخورهای تعلیمی قابوس‌نامه در آراء حکمای یونان باستان بر اساس نظریه بینامتنیت ژرار ژنت، حکمت و فلسفه، ۲۰ (۷۸)، ۴۴-۷.

DIO: 10.22054/wph.2024.76481.2200

Hekmat va Falsafeh is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.